Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 33
IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR

SPORT INVENTARLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA INNOVATSION-INVESTITSION XAVF-XATARLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Ixtiyor Baxtiyorovich Xamraqulov*
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Farg'ona davlat texnika universiteti doktoranti
✉ ixtiyor121@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarning innovatsion-investitsion faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni aniqlash, baholash va boshqarishning ilmiy-uslubiy asoslari tadqiq etilgan. Investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligiga moliyaviy, texnologik, tashkiliy, bozor va standartlashtirish bilan bog'liq xavflarning ta'siri yoritilgan. Xavf-xatarlarni boshqarishning "RISK-SPORT 6D" mexanizmi asosida investitsion qarorlarning asoslanganligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va korxonalarning barqaror rivojlanishini ta'minlash imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari sport inventarlari ishlab chiqarish sanoatida xavfga asoslangan boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

sport inventarlari, innovatsiya, investitsiya, xavf-xatar, RISK-SPORT 6D, investitsion loyiha, iqtisodiy samaradorlik, Monte-Karlo modellashtirish, standartlashtirish, boshqaruv qarorlari.

KIRISH

Sport inventarlari ishlab chiqarish sanoatida innovatsion va investitsion faoliyatning rivojlanishi korxonalarning texnologik salohiyatini mustahkamlash, mahsulot sifatini oshirish va yangi bozorlarni o'zlashtirishning muhim sharti hisoblanadi. Biroq mazkur jarayonlar turli iqtisodiy noaniqliklar va xavf-xatarlar bilan bog'liq bo'lib, ular investitsiya loyihalarining kutilayotgan natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, yangi texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish, zamonaviy uskunalarni xarid qilish, mahsulotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish va eksport faoliyatini kengaytirish jarayonlarida xavflarni oldindan aniqlash hamda samarali boshqarish zarurati ortib bormoqda.

Sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda investitsion xavf-xatarlarning o'ziga xosligi mahsulotning texnik va ekspluatatsion xususiyatlari bilan belgilanadi. Ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar iste'molchilar xavfsizligini ta'minlashi, belgilangan texnik talablarga javob berishi va real foydalanish sharoitida zarur chidamlilikka ega bo'lishi lozim [4]. Shu sababli yangi mahsulotni ishlab chiqish va bozorga chiqarish jarayonida laboratoriya sinovlari, sifat nazorati va sertifikatlash xarajatlari alohida iqtisodiy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

An'anaviy investitsion tahlilda loyihaning sof joriy qiymati, ichki daromadlilik me'yori va qoplanish muddati kabi ko'rsatkichlardan keng foydalaniladi [3]. Mazkur ko'rsatkichlar investitsiya loyihasining moliyaviy jozibadorligini aniqlash imkonini bersa-da, ular xavf-xatarlarning o'zaro bog'liqligi va boshqaruv tizimining ushbu xavflarga tayyorgarlik darajasini har doim ham to'liq aks ettirmaydi. Natijada iqtisodiy jihat-

dan istiqbolli hisoblangan loyiha amalga oshirish bosqichida kutilmagan xarajatlar, texnologik uzilishlar yoki mahsulotni sertifikatlashdagi muammolarga duch kelishi mumkin.

Tadqiqot doirasida xavf-xatarlarning investitsiya loyihalari natijadorligiga ta'sirini baholash uchun ehtimollik asosidagi Monte-Karlo modellashtirish usulidan foydalanilgan [1]. Ushbu usul loyiha ko'rsatkichlarining turli ehtimoliy sharoitlardagi o'zgarishini tahlil qilish va salbiy iqtisodiy natijalar yuzaga kelish ehtimolini aniqlash imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

"RISK-SPORT 6D" mexanizmi

Mazkur muammolarni hal etish maqsadida sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarning innovatsion-investitsion faoliyatida xavf-xatarlarni boshqarishning "RISK-SPORT 6D" mexanizmi taklif etilgan. Ushbu mexanizmning asosiy xususiyati xavflarni faqat aniqlash va baholash bilan cheklanmasdan, ularning darajasiga mos boshqaruv qarorlarini shakllantirishga yo'naltirilganligidir. Bunda xavfning yuzaga kelish ehtimoli, iqtisodiy ta'siri va boshqaruv yetukligi o'zaro bog'liq mezonlar sifatida hisobga olinadi.

Xavf-xatarlarni boshqarish jarayoni dastlab loyihaning texnik-iqtisodiy xususiyatlarini o'rganish va ehtimoliy xavf manbalarini aniqlashdan boshlanadi [2]. Ushbu bosqichda moliyalashtirish manbalari, uskunalarni yetkazib berish muddatlari, texnologik moslashuv, ishlab chiqarish quvvatlari va mahsulot xavfsizligi bilan bog'liq omillar tahlil qilinadi. Xavflarni dastlabki bosqichda aniqlash korxonaga ularning salbiy oqibatlarini kamaytirish bo'yicha oldindan choralar ishlab chiqish imkonini beradi.

Keyingi jarayonda aniqlangan xavflarning yuzaga kelish ehtimoli va loyiha natijadorligiga ta'siri baholanadi. Bunda har bir xavfning moliyaviy yo'qotishlar, ishlab chiqarish muddatlari, mahsulot sifati va bozorga chiqish imkoniyatlariga ta'siri hisobga olinadi. Shuningdek, korxonaning mavjud boshqaruv tizimi ushbu xavflarni nazorat qilish va kamaytirishga qanchalik tayyor ekanligi o'rganiladi. Bunday yondashuv xavf darajasi yuqori bo'lgan yo'nalishlarni aniqlash va boshqaruv resurslarini ustuvor muammolarga yo'naltirishga xizmat qiladi.

"RISK-SPORT 6D" mexanizmida xavf-xatarlarni kamaytirishning muhim vositalaridan biri investitsion qarorlarni belgilangan chegaraviy qiymatlar bilan bog'lash hisoblanadi. Agar loyiha bo'yicha xavf darajasi qabul qilinadigan chegaradan oshsa, moliyalashtirishni vaqtincha to'xtatish, qo'shimcha texnik tekshiruv o'tkazish, muqobil yetkazib beruvchini jalb qilish yoki loyiha parametrlarini qayta ko'rib chiqish kabi choralar qo'llanishi mumkin.

Mazkur yondashuv investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Chunki korxona moliyaviy mablag'larni loyiha bosqichlari bo'yicha ajratishda nafaqat rejalashtirilgan xarajatlarni, balki mavjud xavf darajasi va uning o'zgarishini ham hisobga oladi. Natijada investitsion jarayon ustidan nazorat kuchayadi va iqtisodiy yo'qotishlarning oldini olish imkoniyatlari kengayadi.

Modellashtirish natijalari va boshqaruv choralari

"LB SPORT" MChJ investitsiya loyihasi bo'yicha amalga oshirilgan hisobiy modellashtirish natijalarida sof joriy qiymatning manfiy bo'lish ehtimolini 30,5 foizdan 6,4 foizgacha kamaytirish imkoniyati baholangan. Ushbu natija xavf-xatarlarni boshqarish choralarini investitsion qarorlar bilan uyg'unlashtirishning iqtisodiy ahamiyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur ko'rsatkichlar modellashtirish natijasi bo'lib, ularni amaliyotda to'liq erishilgan natija sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq emas.

Sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda xavf-xatarlarni boshqarish samaradorligini oshirish uchun raqamli monitoring tizimlarini rivojlantirish ham muhim hisoblanadi. Bunday tizimlar investitsiya loyihalarining bajarilish holati, xarajatlar dinamikasi, ishlab chiqarish muddatlari va sifat ko'rsatkichlarini muntazam kuzatish imkonini beradi. Monitoring natijalari asosida xavf darajasidagi o'zgarishlarni aniqlash va zarur boshqaruv choralarini o'z vaqtida qo'llash mumkin.

Xavf-xatarlarni boshqarishning yana bir muhim yo'nalishi mahsulotlarni sinovdan o'tkazish va sertifikatlash jarayonlarini investitsion rejalashtirish bilan bog'lashdan iborat. Chunki mazkur xarajatlarni dastlabki biznes-rejada yetarli darajada hisobga olmaslik loyiha qiymatining oshishi va mahsulotni bozorga chiqarish muddatining uzayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois sinov va sertifikatlash xarajatlarini investitsion loyi-

haning ajralmas tarkibiy qismi sifatida baholash zarur.

XULOSA

Umuman olganda, sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda innovatsion-investitsion xavf-xatarlarni boshqarishning takomillashtirilgan mexanizmini qo‘llash investitsion qarorlarning ilmiy asoslanganligini oshirish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligini ta’minlash imkoniyatlarini kengaytiradi. “RISK-SPORT 6D” mexanizmi xavflarni aniqlash, baholash, monitoring qilish va ularning darajasiga mos boshqaruv choralarini qo‘llash jarayonlarini o‘zaro bog‘laydi. Natijada korxonalarning innovatsion salohiyatini rivojlantirish, investitsiya loyihalarining iqtisodiy natijadorligini oshirish hamda sport inventarlari sanoatida uzoq muddatli raqobatbardoshlikni mustahkamlash uchun ilmiy-uslubiy asos shakllanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Hertz D. B. Risk analysis in capital investment // Harvard Business Review. – 1964. – Vol. 42, No. 1. – P. 95–106.

2. ISO 31000:2018. Risk management — Guidelines. – Geneva: International Organization for Standardization, 2018.

3. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 13th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2020.

4. ISO 20957-1:2013. Stationary training equipment — Part 1: General safety requirements and test methods. – Geneva: International Organization for Standardization, 2013.